

CHUNILAL GANDHI VIDYABHAVAN
SURAT.

Manuscripts Library

S.D.P.B.

Coll. No. 542

Title Kasika Vritti

CHUNILAL GANDHI VIDYABHAVAN, SURAT

Shastri Dinmanishankar Pustak-Bhandara

No. : 542 Subject : Grammar

Title : Kāśikā Vṛtti

Author : Vāmāna Scribe : _____

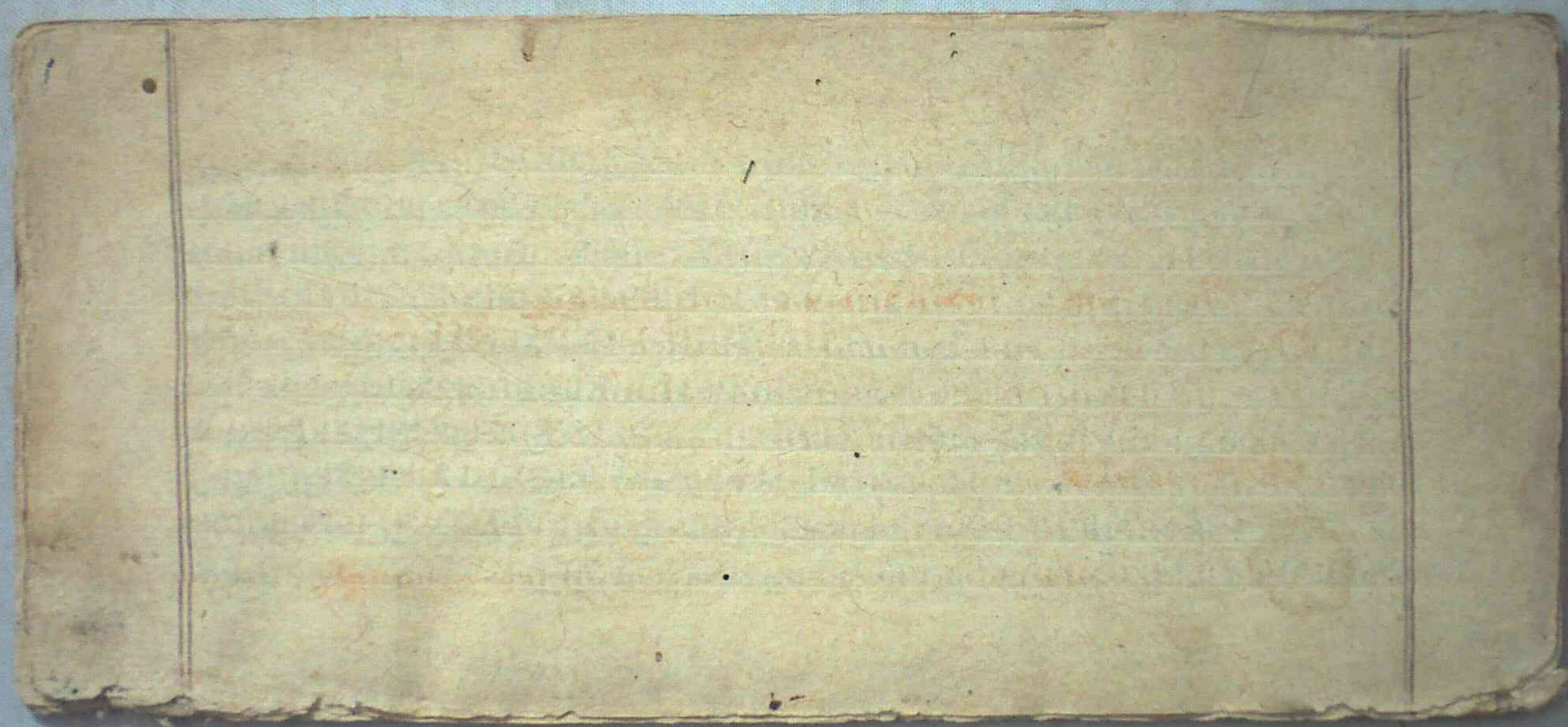
Date of the work : _____ Date of the Ms. : _____

Place of the work : _____ Place of the Ms. : _____

Size : 9.3" by 4.2" Extent : 17 fol.

Language : Sanskrit Script : Devanāgarī

Remarks : Begins abruptly.

॥ भुनक्ति न च कृत्य ॥ ॥ अनतिहिते ॥ १ ॥ अनतिहित इत्ययमधिकारो वेदितव्यः । यदि तत्र धर्मनुक
मिष्यामः । अनतिहित इत्येवं न द्वेदितव्यं । अनतिहिते अनिर्दिष्टे । अनुक्रेकमादौ विनक्ति न च विना
नतिहिते । निङ्गन्तु न हि तसमासेः परिसंस्थानं वक्ष्यति । कर्मणि द्वितीया ॥ २ ॥ कटं करोति । ग्रामं गच्छति ।
अनतिहित इति किम् । निङ् । क्रियते कटः । द्विपते नारः । तत्र कृतः कटः । हनो नारः । न हि नात्रानेन क्रीतः
शसः । शतिकः । साहस्रः । समासा प्राप्तमुदकं ग्रामं प्राप्नोदको ग्रामः । परिसंस्थानं किम् । कटं करोति । ना
मपुहारं दृशनीयं । बं दुषु बं वचनमिसेवमादीना संख्यावाच्यत्वेन विनक्ति नापुपदिष्टा । तत्र विशेष
षण्णमिदमारभ्यते । अनतिहित कर्मणि श्रयेषे कत्वादिषु द्वितीयादयो वेदितव्याः ॥ ॥ कर्मणि द्वि
तीया ॥ २ ॥ द्वितीयादयः शङ्खा प्रवृत्तयैः सुपात्रिकेषु स्मर्यन्ते तैरेवात्र व्यवहारः । कर्मणिकारकेया
संख्यातत्र द्वितीया विनक्ति न च विना कटं करोति ग्रामं गच्छति । उन्नत सर्वतः सोः कायाधिष्ठुपयदिष्ठुत्रिष्ठु
द्वितीयादयो द्वितीयांतेषु ततोऽन्यत्रापि दृश्यन्ते । उन्नततो ग्रामं । सर्वतो ग्रामं । धिग्देवदत्तं । उपर्युपरिग्रामं ॥

अथ धिग्रामं । अधोऽधो ग्रामं । अनितः परितः समानिकषादाप्रतियोगेषु बह्वक्षणे । अनितो ग्रामं । परितो
ग्रामं । समयाग्रामं । निकषाग्रामं । हृदेव दत्तं । बुनुहितं न प्रतिजाति किंचिन् ॥ ॥ इतीया च होष्ठं दसि ॥ ३ ॥
कर्मणानि वृत्तैः । द्वितीयायां प्राप्तायां । इतीया विधीयते । चराष्टासापि न वन्ति । ठंदसि विषयं जुहोतेः क
र्मणि इतीया विनक्ति न च विना । द्वितीयायां यथायाग्रिहोत्रं जुहोति यथागुमग्रिहोत्रं जुहोति । ठंदसोति किं
यवाग्रं जुहोति ॥ ॥ अंतरांतरेण युक्ते ॥ ४ ॥ द्वितीया स्वर्यते । न इतीया । अंतरांतरेण शङ्खो निपातो साद
चयदिष्टेनो नाभ्यां योगे द्वितीया विनक्ति न च विना । षष्ठ्यपवादो योगः । तत्रांतराशङ्खो मध्यमाधेय प्रधान
माचष्टे । अंतरेण शङ्खस्तत्र विनापि च । अंतरात्वांचमांचकर्मंडलुः । अंतरेण पुरुषकारं न किंचिन्न सते ।
युक्त इति किम् । अंतरात्वां च शिलां च पाटलिपुत्रं च स्तम्भं च प्राकारः ॥ ॥ कालाधुनो रत्नसंयोगे ॥ ५ ॥
कालशङ्खे न्योऽधुशङ्खे न्यश्च द्वितीया विनक्ति न च विना । अत्यंत संयोगे गम्यमाने क्रियागुणद्वयैः साकत्वेन
कालाधुनोः संबंधोऽत्यंत संयोगः । मासमधीनो संबन्धस्तथाप्यते । मासं कल्याणी । संबन्धं कल्याणी । मासं

गुडधानाः। संवत्सरं गुडधानाः। अधनः। क्रोशमधीते। योजनमधीते। क्रोशं कुटिलानदी। क्रोशं पर्वतः। योजनं पर्वतः। अत्यंतसंयोगइति किम्। मासस्य द्विरधीते। क्रोशस्येकदेशे पर्वतः॥ १०॥ अपवर्गं द्वितीया॥ ६॥ कालाधनोरत्यंतसंयोगइति वर्तते। अपवर्गः फलप्राप्तौ सत्क्रियापरिसमाप्तिः। अपवर्गो गम्यमाने कालाधनोरत्यंतसंयोगे द्वितीया विनक्तिर्नवति। मासेनानुवाकोधीतः। संवत्सरेणानुवाकोधीतः। अधनः क्रोशेनानुवाकोधीतः। योजनेनानुवाकोधीतः। कर्तव्या ह्यत्रोडुफलसिद्धेरनावात्तद्विनाशान्नवनिमास मधीतोऽनुवाकः। नचानेन गृहीतः॥ ॥ सप्तमीपंचम्योकारकमध्ये॥ १॥ कालाधनोरिति वर्तते। कारकयोर्मध्ये यो कालाधनो ताभ्यां सप्तमीपंचम्यौ विनक्तिर्नवति। अधनुक्ता देवदत्तः। ह्यहेतोक्ता। ह्यहानुक्ता। अहेतोक्ता। अहादोक्ता। कर्तृशक्तेर्मध्ये कालः। इह स्वोयं धानुष्कः। क्रोशेन ह्यविध्यति। क्रोशेन ह्यविध्यति। कर्तृकर्मणोः कारकयोः कर्मापादानयोः। कर्माधिकरणयोर्विध्ये क्रोशः। संख्यातानुदेशेन नवति। अस्वरितत्वात्। कर्मप्रवचनाय युक्ते द्वितीया॥ ८॥ कर्मप्रवचनायैर्युक्ते द्वितीया विनक्तिर्नवति॥ २

निशाकल्पसंहितामनुप्रावर्षति देवः। आगस्त्यमन्त्रसिंचयन्नाः॥ ॥ यस्मादधिकं यस्य चेश्वरवचनं तत्र सप्तमी॥ ८॥ कर्मप्रवचनाय युक्ते इति वर्तते। यस्मादधिकं यस्य चेश्वरवचनं तत्र कर्मप्रवचनाय युक्ते सप्तमी विनक्तिर्नवति। उपरवार्यं द्वौ एण॥ उपनिष्के काष्ठीपिण॥ यस्य चेश्वरमिति। स्वस्वामिनो ह्योरपि पर्यायेण सप्तमानवति। अधिब्रह्मदत्ते पांचालाः। अधिपंचालेषु ब्रह्मदत्तः। द्वितीयापवादो योगः॥ ॥ पंचम्यपाङ्गपरिनिः॥ १०॥ अप। आङ्। परि। इत्येतैः कर्मप्रवचनायैर्युक्ते पंचमा विनक्तिर्नवति। अपचिगर्त्रे यो ह्यष्टो देवः। आपादजा पुत्रा ह्यष्टो देवः। परिपरिचिगर्त्रे यो ह्यष्टो देवः। अयेन साहचर्यात्। परेर्वर्जनार्थस्य ग्रहणं। लक्षणादिषु नवति। ह्यं परिविद्योतते विद्युत्॥ प्रतिनिधिप्रतिदाने च यस्मात्॥ ११॥ मुरग्यसहस्रः प्रतिनिधिः। दत्तस्य प्रतिनियतिनं प्रतिदानं। यस्मात्प्रतिनिधिः यतश्च प्रतिदानं तत्र कर्मप्रवचनाय युक्ते पंचमा विनक्तिर्नवति। प्रधुम्नो वासुदेवतः। अग्निमन्त्ररज्जुनतः प्रतिमाघानस्यैतिलेभ्यः प्रयच्छति। ननु च प्रतिनिधिप्रतिदाने कर्मप्रवचनाय युक्ते ननु यतः प्रतिनिधिः प्रतिदाने संबंधिसं

संबंधांतत्रापियोगोस्त्वेव॥ ॥ गत्यर्थकर्मणि द्वितीयाचउप्ये विद्यायामनधनि॥ १२॥ त्वपनिं धातु
 नांवेष्टाक्रियाणोपरिस्पंदनक्रियाणां कर्मणिकारके अधवर्जिते द्वितीयाचउप्ये विनक्तु नवतः॥ ग्रामं
 गठति॥ ग्रामं व्रजति॥ ग्रामाय व्रजति॥ गत्यर्थग्रहणं किम्॥ ओदनं पचति॥ कर्मणितिकिम्॥ अश्वेन व्रजति॥
 वेष्टायामितिकिम्॥ मनसा पाटली पुत्रं गठति॥ अनधनानितिकिम्॥ अधानां गठति॥ तत्र न वित्तव्यमेव चउप्ये
 अधवर्जितं॥ पंधानं गठति॥ गगं गठति॥ आस्थिन प्रतिषेधश्चायं विज्ञेयः॥ आस्थिनः संप्राप्तः॥ आक्रान्त
 उच्यते॥ यत्र कल्पेन पंधानं गठति॥ तत्र न वित्तव्यमेव चउप्ये॥ अधने गठति॥ पथे गठति॥ द्वितीयाग्रहणं
 किं॥ न चउप्ये॥ विकल्पेन॥ किं॥ अपवादविषयेपि यथा स्यात्॥ ग्रामं गतेना॥ ग्रामाय गतेना॥ नद्योगेन
 घटी न वति॥ ॥ चउप्ये संप्रदाने॥ १३॥ संप्रदानकारके चउप्ये विनक्ति न वति॥ उपाध्यायं ददाति॥
 माणवकायगां ददाति॥ देवदत्ताय रोचते मोदकः॥ पुष्पेभ्यः स्पृहयति॥ चउप्ये विधानेनादर्थे उपसंख्या
 ना॥ पूपाय दारुः॥ कुंडलाय हिरण्यं॥ धनाय स्थाली॥ अवहननयोः लखनी॥ कृपिसंप्रधाने चउप्ये वक्तु

व्या॥ मृत्राय कल्पते यवायुः॥ उच्चाराय कल्पते यवान्॥ कृपयि निर्देष्टाः॥ मृत्राय संप्रधाने यवायुः॥ मृ
 त्राय जायते यवायुः॥ उच्चातेन मृत्राय माने चउप्ये वक्तव्या॥ ॥ नायकपिला विद्युता॥ आतपायानिलो हि
 त्ति॥ पातावर्षा विज्ञेयाः॥ पादुकेभ्यः सितानवेत्॥ हितदेगे चउप्ये वक्तव्या॥ गोभ्यो हितो॥ आरोचकिने
 हितं॥ ॥ क्रियापिपदस्य विनक्ति न वति॥ १४॥ क्रियाक्रियापिपदस्य यमौऽयं क्रियापिपि
 पदं चउप्ये विनक्ति॥ क्रियायां क्रियायाः॥ क्रियापिपदस्य विनक्ति॥ क्रियापिपदस्य विनक्तिः॥ अप्रयुज्य
 मानस्य धातोः कर्मकारके चउप्ये विनक्ति न वति॥ द्वितीयापवादो योगः॥ एधेभ्यो व्रजति॥ फलेभ्यो व्रज
 ति॥ क्रियापिपदस्येतिकिम्॥ अविज्ञापितं प्रतिविशतप्येणं॥ न हिरत्र स्थानाननु क्रियापिपदः॥
 कर्मणितिकिम्॥ एधेभ्यो व्रजति॥ शकटेनास्थानिन इति किम्॥ एधाना हर्तुं व्रजति॥ शकटेन॥ ॥
 उमर्थाच्चिनावचनानां॥ १५॥ उमुना समानार्थस्त्वर्थः॥ कुमर्थाच्चिनावचनप्रत्ययानां प्रातिपदिकश्चउ
 प्ये विनक्ति न वति॥ जावकधनाच्चेति वक्ष्यति॥ स्पेहं ग्रहणं॥ पाकाय व्रजति॥ पागाय व्रजति॥ नृतये

व्रजति संतपये ॥ व्रति ॥ उमर्षादितिकिमा एधानाहर्षु व्रजति ॥ शकटेनापाकः ॥ त्यागः ॥ रागः ॥ नावक-चनादितिकि
 म्कारको व्रजति ॥ ॥ नमः स्वस्ति स्वाहा स्वधा ॥ लं वषड्योगाच्च ॥ १५ ॥ नमः स्वस्ति स्वाहा स्वधा ॥ अलं वषड्युत्पे
 ने योगे वषड्युत्पे विनक्तिर्नवति ॥ नमो देवेभ्यः ॥ स्वस्ति प्रजाभ्यः ॥ स्वाहा ग्रये ॥ स्वधा पितृभ्यः ॥ अलं मधो मध्याया ॥ अलं
 मिति पर्यामिधं ग्रहणं ॥ प्रभुर्मधो मध्याया वषडिंशया वषड्युत्पे ॥ चकारः पुनरस्येव समुच्चयार्थः ॥ नेनाच्चावि
 हा ॥ नमो देवेभ्यः ॥ वषड्युत्पे विनक्तिर्नवति ॥ स्वस्ति गोभ्यो नमः ॥ ॥ मन्मकर्मणि नादरे विनाषा प्राणिषु ॥ १५ ॥
 मन्मके कर्ममन्मकर्म मन्मकर्मणि अप्राणि जने विनाषा वषड्युत्पे विनक्तिर्नवति ॥ अनादरेण ममाने ॥ अनादरे
 निरस्कारः ॥ नत्वा नृणामन्ये ॥ नत्वा नृणां मन्ये ॥ नत्वा नृसंमन्ये ॥ नत्वा नृसाय मन्ये ॥ मन्यग्रहणं किम् ॥ नत्वा नृणं चिं
 नयामि ॥ चकारण निदेशः ॥ किमर्थं नत्वा नृणं मनुमहे ॥ अनादरे इति किम् ॥ अशमा ॥ इहा देमन्ये मन्ये काष्ठमुत्तम
 तः ॥ अंधायास्तुते मन्ये ममानान पश्यति ॥ अप्राणिष्विति किम् ॥ नत्वा नृणां लं मन्ये ॥ यदेतदप्राणिष्वित्येतदप्रा
 णिष्वित्येतदनावादिष्विति वक्तव्यं ॥ अवस्थितविनाषा च विज्ञेया ॥ नत्वा नृणां मन्ये यावन्ना एनि नायं नत्वा अन्नं म ४

न्येनयावदुक्तं श्राद्धं ॥ प्राणिषु नृणां नत्वा काकं मन्ये ॥ नत्वा नृणां लं मन्ये ॥ इह वषड्युत्पे नवति ॥ नत्वा नृणां मन्ये
 नत्वा नृणे मन्ये युष्मदः कस्मान्न नवति ॥ एतदपि हि नमन्मके कर्म ॥ अवस्थितविनाषा विज्ञानादेव न भविष्यति
 ॥ ॥ कर्त्तृकरणोत्तरनाया ॥ १८ ॥ कर्त्तरि करणे चकार केरताया विनक्तिर्नवति ॥ देवदत्तेन नृणां यज्ञदत्तेन नृ
 णां करणे दत्तेण नृणां पश्यन्नाडि वन्ति ॥ इताया विधाने प्रकृत्या हि नृपसंख्यानं ॥ प्रकृत्या अनिरूपः ॥ प्र
 कृत्या दर्शनायः ॥ १९ ॥ येण याजिकः ॥ पायेण वैयाकरणः ॥ गाग्येस्मि गोत्रेण ॥ समेन धावति ॥ विषमेण धावति ॥
 द्विदोणेन धान्यं क्राणति ॥ पंचकेन पश्यन् क्रीणाति ॥ साहस्रेण पश्यन् क्राणति ॥ ॥ सहस्रं पुक्ते प्रधाने ॥ १९ ॥
 सहस्रेण पुक्ते ॥ प्रधाने नृणां या विनक्तिर्नवति ॥ पुत्रेण सहस्रं गतः पितः ॥ पुत्रेण सहस्रं लः ॥ पुत्रेण सहस्रं गोमान्
 पित्रे ॥ क्रिया निसंबंधः ॥ शब्देनोच्यते ॥ पुत्रस्य उपनायमान इति ॥ अस्या प्राधान्यं ॥ सहस्रेण च योगे द्विधानात्
 पर्यायप्रयोगे पितृ ॥ पुत्रेण साकं ॥ विनापि सहस्रेण नवति ॥ इदं पुत्रेण निपातनात् ॥ अप्रधान इति किम् ॥
 शिष्येण सहस्रं ॥ २० ॥ ॥ येनांगविकारः ॥ २० ॥ अंगशब्देनांगसमुदायिनि शरीरे वर्तते ॥ येनेनि

वसति। कस्मिन्प्रयोः जने वसति॥ ॥ अपादाने पंचमा॥ ॥ अपादाने कारके पंचमा विनक्तिर्वति। या
मादा गठति। वृके सो विनेति। अधमना न्यरा जयते। पंचमा विधाने ज्ञापकर्मण्यप संख्यानां प्रासादमारु
ह्यप्रेहते। प्रासादात्प्रेहते। अधिकरणे चोपसंख्यानां। आसने उपविश्यप्रेहते। आसनान्प्रेहते। शयनात्प्रे
हते। प्रश्नारख्यानयोश्च पंचमा वक्तव्या॥ कुतो नवानपाटली पुत्रात्। यतश्चाधकालनिर्माणं नतः पंचमा वक्त
व्या॥ गविधुमनः साकात्रपंचवारि यो ज्ञानानि। कार्त्तिक्याः। आग्रहायणी समासे। तद्युक्तात्काले सप्तमा वक्त
व्या। कार्त्तिक्याः। आग्रहायणी समासे। अधनः प्रथमा सप्तमा च वक्तव्या॥ गविधुमनः साकात्रपंचवारि यो ज्ञ
नानि। चउर्ध्वयोर्ज्ञानेषु॥ ॥ अन्याराहितरत्ने दिक्छष्टां चत्तरपदात्ता हि पुक्ते॥ ॥ अन्य आराता
इतरः सते दिक्छष्टा। अचत्तरपदः आर्ः आहि। इत्येते यौगो पंचमा विनक्तिर्वति। अन्य इत्यर्थे इत्य
लातेन पर्याययोगेऽपि भवति। अस्यो देवदत्ताय इदं दत्तं। तिन्नो देवदत्तात्। अर्धं तरे देवदत्तात्। बिलह
णो देवदत्तात्। आराठष्टोदरांति कयोर्वर्त्तते। दरांति कापैः। षष्ठ्यन्यतरं ष। भिनि प्राप्ते पंचमा विनक्ति ६

र्त्तवति। अन्या देवदत्तात्। आराठष्टोदरांति कयोर्वर्त्तते। इतर इति निर्दिष्टप्रमाण प्रतीयो गपदार्थः। नो देवदत्तो
देवदत्तात्। इते इत्यर्थे अष्टो वर्त्तनापेक्षिते। इते देवदत्तात्। इते यज्ञदत्तात्। दिक्छष्टा। षष्ठ्यन्य
मान्। उत्तरो ग्रामात्। उत्तरो वसंताद्वा। षष्ठ्यन्यवसंताद्वा। षष्ठ्यन्यवसंताद्वा। दिक्छष्टा इत्यत्राष्टग्रहणे देशकाल
वृत्तिनापि योग्यया स्यात्। इतरथा हि दिग्वृत्तिर्नैव स्यात्। इयमस्याः प्रवेति। इह च न स्यात्। अपमस्या
तर्द्धकाल इति। अचत्तरपदः प्राग्रामात्। प्रत्यग्रामात्। ननु चायमपि दिक्छष्टा एवावध्यत सर्थप्रत्ययेन
निवक्ष्यते। न स्यायं पुरस्तादपकर्षः। आर्ः। दक्षिणाग्रामात्। उत्तराग्रामात्। आहि। दक्षिणाग्रामात्
उत्तराग्रामात्॥ ॥ षष्ठ्यन्यसमर्थप्रत्ययेन॥ ३९॥ दक्षिणोत्तराभ्यामनसु जितिवक्ष्यति। अत सर्थप्रत्य
येन पुक्तेष्वपि विनक्तिर्वति। दक्षिणोत्तराभ्यामस्य। पुरोग्रामस्य। पुरस्ताद्ग्रामस्य। उप
रिग्रामस्य। उपरिष्ठाद्ग्रामस्य॥ ॥ एनपाटिनाया॥ ३९॥ एनवस्यनरस्यामदरे पंचम्या इति वक्ष्यति। ते
न पुक्ते हिनाया विनक्तिर्वति। षष्ठ्यन्यपञ्चाग्रामायां इदं वचनं। दक्षिणेन ग्रामे। उत्तरेण ग्रामे। षष्ठ्य

पाष्यते दक्षिणेन ग्रामस्य। पुरो ग्रामस्य। पुरस्ताद्ग्रामस्य। उपरिष्ठाद्ग्रामस्य॥ ॥ एनपाहिनाया॥ ॥
 एनवन्तरस्यामहरेपंचम्या इति वक्ष्यति। तेन युक्ते द्वितीया विनक्तिर्नवति। पूर्वेष्वपि प्राप्तायां इ
 दं वचनं। दक्षिणेन ग्रामे। उत्तरेण ग्रामे। षष्ठ्यपाष्यते। दक्षिणेन ग्रामस्य। उत्तरेण ग्रामस्य। तदर्थं योग
 विभागः कर्तव्यः॥ ॥ एथ विना नाना निस्तृताया न्यतरस्यां॥ ३१॥ पंचमाग्रहणमिहानुवर्तते। एथ
 विना नाना इत्येतैर्योगेन ताया विनक्तिर्नवति। अन्यतरस्यां पंचमी। एथ देवदत्तेन। विना देवदत्तेन॥
 विना देवदत्तात्। नाना देवदत्तेन। नाना देवदत्तात्। एथ विना नाना निरित्योगविभागः कर्तव्यो द्वि
 तीयायाः। यथा विना वानं विना वर्षं विधुत् प्रपतनं विना। विना हस्तिननंदोषं केनेमोपातिनोद्रुमो॥
 विना वानं विना पित्तं वैद्योपकरणं विना। विना वैद्यननंदोषं केनेमोमारितोनरो॥ ॥ करणे च स्तोका
त्पञ्चलुकतिपयस्यासत्त्ववचनस्य॥ ३२॥ स्तोकेऽल्पं लल्लु कतिपयं इत्येतेभ्यो सत्त्ववचनेभ्यः क
रणे कारकेऽन्यतरस्यां। रताया विनक्तिर्नवति। पंचम्यत्रपदे विधीयते। रताया उकरण इत्येवमि

द्वा। यदा च धर्ममात्रं। करणनया विवक्ष्यते। नद्रथं। तदा स्तोकादीनामसत्त्ववचनता। स्तोकाभ्यु
 क्तः। स्तोकेन युक्तः। अल्पान्मुक्तः। अल्पेन युक्तः। लल्लु कतिपयः। कतिपयान्मुक्तः। कतिपये
 न युक्तः। असत्त्ववचनस्येति किम्। स्तोकेन विशेषणहृतः। अल्पेन साधुना हतः। अल्पेन साधुना मत्रः॥
 करण इति किम्। क्रियाविशेषणकर्मणि मात्रा स्तोके च लनि॥ ३४॥ हरेति कार्ये षष्ठ्यन्यतरस्याम्।
 पंचम्यनुवर्तते। हरेति कार्ये शब्दे योगे षष्ठा विनक्तिर्नवत्यन्यतरस्यां। पंचमाचाहरं ग्रामात्। हरं ग्राम
 स्य। विप्रजष्टं ग्रामस्य। विप्रजष्टं ग्रामस्य। अंतिकं ग्रामात्। अस्याशं ग्रामस्य। अस्याशं ग्रामस्य। अन्यतर
 स्यां ग्रहणं पंचम्यर्थे। इतरथा हि पदे रताया स्यात्॥ ॥ हरेति कार्येभ्यो द्वितीया च॥ ३५॥ पंचम्यनुवर्त
 ते। हरेति कार्येभ्यः शब्देभ्यो द्वितीया विनक्तिर्नवति। पंचमाचा रतायापि समुच्चीयते। हरं ग्रामस्य। हरं
 मस्य। हरेण ग्रामस्य। अंतिकं ग्रामस्य। अंतिकाद्ग्रामस्य। अंतिकेन ग्रामस्य। प्रातिपदिकस्याप्येविधानं।
 असत्त्ववचनग्रहणं चेहानुवर्तते। सत्त्ववचनेभ्यो यथायथं विनक्त्यो नवति। हरः पंच्या। हरायपपेदे

हि। ह्यस्यपथः स्वो। सप्तम्यधिकरणेन॥ ३५॥ अधिकरणे कारके सप्तमा विनक्तिर्नवति। चकारात् हरां
 तिकार्षेयश्च। कटे आस्ते। शकटे आस्ते। हरां तिकार्षेयः स्वत्वपि। हरे ग्रामस्य। अतिके ग्रामस्य हरे
 तिकार्षेयश्च तत्त्वो विनक्त्यो नवति। द्विनायां रनायापं नमी सप्तम्यः। सप्तमा विधाने क्रस्ये विषयस्य
 कर्मणि पसंख्यानां। अधातिन्यकरणे। परिगणनायां लिख्ये। आस्मान्तीर्णं दसि। साधसाधुप्रयोगे स
 प्रमावक्तव्या। साधुर्देवदत्तो मातरि। असाधुः पितरि। कारकाहणां चकार कत्वे सप्तमावक्तव्या। रुद्धे
 पुत्रुं जाने पुदरिद्रा आसते। जास्त्रणे पुतरस्सुवृषला आसते। अकारकाहणां चकार कत्वे सप्तमावक्त
 व्या। रुद्धे पुत्रुं जाने पुदरिद्रा आसते। जास्त्रणे पुतरस्सुवृषला आसते। अकारकाहणां चकार
 कत्वे सप्तमावक्तव्या। हरिद्रेष्ठमाने पुत्रुं जाने वृषले घासाने पुत्रास्त्रणास्त्ररंति। नहि पर्यये च
 सप्तमावक्तव्या। रुद्धे घासाने पुदरिद्रा नुं जाने। जास्त्रणे घासाने पुत्रुं जाने वृषलास्त्ररंति। निमित्तात्कर्मयोगे
 सप्तमावक्तव्या। चर्मणि द्वापि न हंति रंति यो हंति कुंजरे। बालेषु च मरी हंति साम्नि पुत्रुं जाने हतः।

यस्य च नावेन नावलक्षणे॥ ३६॥ सप्तमा विवर्त्तने। नावः क्रिया। यस्य च नावेन। यस्य क्रिया क्रियायां
 नरं लक्ष्यते। ततो नाववतः सप्तमा विनक्तिर्नवति। प्रसिद्धा च क्रिया क्रियां नरं लक्ष्यति गोषु दुष्ट
 माना सुगतः। दुग्धा स्वागतः। अग्निषु दूयमानेषु गतः। दुते घागतः। नावेनेति क्रिया योजयति सप्तम्यः
 नावग्रहणे क्रिया यो नुं कुंजे सदेवदत्तः॥ ३७॥ षष्ठा चानादरे॥ ३८॥ अर्धेण सप्तम्यां प्राप्तायां षष्ठा विधायते
 चकारात्मापि नवति। अनादराधिके नावलक्षणे नाववतः षष्ठा सप्तम्यो विनक्ती नवतः। रुदनः प्रात्राजी
 त। रुदति प्रात्राजीत। क्रोशति प्रात्राजीत। क्रोशतः प्रात्राजीत। क्रोशतं अनादस्य प्रात्राजीत इत्यर्थः॥
 स्वामीश्वराधिपतिदायादसाहिप्रतिप्रसन्नैश्च॥ ३९॥ षष्ठा सप्तम्यो वर्त्तते। स्वामिन् इश्वरः अधिप
 तिदायादसाहिप्रतिप्रसन्न इत्येते योगे षष्ठा सप्तम्यो विनक्ती नवतः। गवां स्वामी गोषु स्वामी
 गवामीश्वरः। गोष्वीश्वरः। गवां अधिपतिः। गोष्वधिपतिः। गवां दायादः। गोषु दायादः। गवां साहि
 गोषु साहि। गवां प्रतिप्रसन्नः। गोषु प्रतिप्रसन्नः। गवां प्रसन्नः। गोषु प्रसन्नः। षष्ठ्यामेव प्राप्तायां पक्षे सप्तमी॥

विधानार्थवचने॥ ॥ आयुक्तकुशलाभ्यांवासेवायां॥ ६०॥ षष्ठासप्तम्योवर्त्तते। आयुक्तोव्यापारि
 तः। कुशलोनिपुणः। ताभ्यांयोगे-आसेवायांगम्यमानायां षष्ठासप्तम्योविनक्तानवतः। आसेवानाभ्या
 र्थः। आयुक्तः कटकरणे। आयुक्तः कटकरणस्य। कुशलः कटकरणे। कुशलः कटकरणस्य। आसेवायां
 तिकिन्ना। आयुक्तोऽगोः शकटे-इषधुक्तइत्यर्थः। तत्र सप्तम्येवाधिकरणेनवति॥ ॥ यतश्च निर्द्धारणं॥ ६१॥
 षष्ठासप्तम्योवर्त्तते। मातिपुणक्रियानिःसमुदायादेकशब्दस्य स्य करणं निर्द्धारणं। यनानि धार्यते।
 ततः षष्ठासप्तम्योविनक्तानवतः। ह्रियोमनुष्याणां शरतमः। ह्रियोमनुष्येषु शरतमः। नक्षत्राणां
 संपन्नहारतमा। गोषु नक्षत्राणां संपन्नहारतमा। धावन्नधुगानां शीघ्रतमः। धावन्नधुगेषु शीघ्रतमः॥
 ॥ पंचमीविनक्ते॥ ६२॥ यतश्च निर्द्धारणमिति वर्त्तते। षष्ठासप्तम्योरपवादोयोगः। विभागोविनक्त
 यस्मिन्निर्द्धारणश्रयेविनक्तमस्ति ततः पंचमाविनक्तिर्नवति। माधुराः पाटली पुत्रकेत्यः। आघनराः सु
 ऊमारनराः॥ ॥ साधुनिपुणभ्यामर्चायां सप्तम्यप्रके॥ ६३॥ साधुनिपुणइत्येताभ्यांयोगे-आर्चायां

म्यमानायांसप्तमाविनक्तिर्नवति। नचेत्यनिः प्रयुज्यते। मोनरिमाधुः पितरिमाधुः। मानरिनिपुणः। पि
 तरिनिपुणः। अर्चायामिति किम्। साधु-चत्सोराहस्त्वक्यनेन नवति। अत्रनेरिति किम्। साधुर्देवद
 त्तोमानरं प्रति। अत्रत्यादेरिति वक्तव्यं। साधुर्देवदत्तोमानरं परि। मानरमनु॥ ॥ प्रतितो सुकाभ्यां
 नायाच॥ ६४॥ प्रसिनः उक्तुः। इत्येताभ्यांयोगे-रुतायाविनक्तिर्नवति। चकारात्सप्तमाच। प्रसिनः प्रस
 न्तः। यत्नननित्यमेवावचदः स उच्यते। केशोः प्रसिनः। केशेषु प्रसिनः। केशैरुक्तुः। केशैश्च सुकः॥
 नक्षत्रेषु च लुपि॥ ६५॥ रुतायासप्तम्योवर्त्तते। लुवंना नक्षत्रेषु रुतायासप्तम्योविनक्ती नवतः॥
 पुष्येण पायसमश्नायात्। पुष्येण पायसमश्नायात्। मघानिः पल्लोदनं। मघासु पल्लोदनं। नक्षत्रेति
 किम्। पंचालेषु वमति। लुपानि किम्। मघासु ग्रहेः। इह कस्मान्न नवति। मघपुष्यः मघस्तनिका। अ
 धिकरणेन वर्त्तते वचने उपदे। रुताया विधानार्थं॥ प्रातिपदिकार्थं लिंगपरिमाणवचनमात्रे प्र
 थमा॥ ६६॥ प्रातिपदिकार्थः सभ्रा। लिंगं स्त्री पुंन पुंसकं। परिमाणं प्रस्थादि। वचनमेकत्वादिति। प्रातिप

एधोदकस्योपेत्सुरुते प्रज्ञया ॥ शेष इत्येव ॥ एधोदकमुपेत्सुरुते ॥ ५४ ॥ रुजापनिनां नाववचनानामहरे ॥
 रुजापनिनां धातूनां नावकर्तृकानां हरिवर्जितानां कर्मणिकारकेषु विभक्तिर्न विनिचोरस्य रुज
 तिरीगः ॥ चोरस्य आमयस्यामयः ॥ रुजापनिनामिति किम् ॥ एताज्जावंतमानंदोरनं वर्षशतादपि ॥ जावपु
 त्रकमामैवंतपःसाहसमन्वरेः ॥ नाववचनानामिति किम् ॥ नदीकूलानिरुजति ॥ अहरेरिति किम् ॥ चो
 रं हरयति हरः ॥ अहुरिसंताप्योरिति वक्तव्यं ॥ चोरं संतापयति संतापः ॥ शेष इत्येव ॥ चोरं रुजति रोजः ॥
 आशिषिनाथः ॥ ५५ ॥ नाथनाध्याज्योपनापैष्वयशिधितिपद्यते ॥ नस्येदं ग्रहणं ॥ तस्याशीः क्रियया
 कर्मणिकारकेषु विभक्तिर्न विनिसर्पिषो नाथते ॥ मधुनो नाथते ॥ आषाति किम् ॥ माणवकमुपनाथ
 ति ॥ नाथ इति किम् ॥ अंगप्रुत्रकाधीध ॥ ॥ ज्ञासिनिप्रहणनाटकापिषां हिंसाया ॥ ५६ ॥ ज्ञासिनि
 प्रहणा नाटकापिषा इत्येतेषां धातूनां हिंसा क्रियाणां कर्मणिकारकेषु विभक्तिर्न विनि ॥ नमुहिं
 सायां ॥ ज्ञसुताउन इति चुरादेः धातुः ॥ ॥ नस्येदं ग्रहणं ॥ नृदेवादिकस्य ॥ ज्ञसुमोहण इत्यस्य ॥ चोरस्यो ॥ ११

ज्ञासयति वृषलस्यो ज्ञासयति ॥ निप्रहण इति संघातं विग्रहानविपर्यस्तं ग्रहणं ॥ चोरस्य निप्रहंति
 चोरस्य निहंति ॥ चोरस्य प्रहंति ॥ चोरस्यो नाटयति ॥ चोरस्यो आथयति ॥ वृषलस्य काथयति ॥ निपातना
 दृष्टिः ॥ अयं हि घरादौ पद्यते ॥ अथ क्रयक्रयक्रय हिंसायाः ॥ इति तत्र घटादयो मित इति मित्वाद्भूत्वा
 त्वं यथास्यात् ॥ पिषा चोरस्य पिनष्टि ॥ वृषलस्य पिनष्टि ॥ हिंसायामिति किम् ॥ धानाः पिनष्टि ॥ शेष इत्येव
 चोरमुज्ञासयति ॥ एतेषामिति किम् ॥ चोरं हंति ॥ चोरं हि नस्ति ॥ ॥ अवहृपणोः समर्थयोः ॥ ५७ ॥ अवहृ
 पण इत्येतयोः समर्थयोः समानार्थयोः कर्मणिकारकेषु विभक्तिर्न विनि ॥ घृते क्रयविक्रय व्यवहारे च
 समानार्थत्वेन योः ॥ शतस्य व्यवहरति सहस्रस्य व्यवहरति ॥ शतस्य पणने ॥ सहस्रस्य पणने ॥ पण
 नेः आप्रत्ययः कस्मान्न भवति ॥ कस्येयस्य पणने गयप्रत्यय इष्यते ॥ समर्थयोरिति किम् ॥ शलाकां व्य
 वहरति ॥ परिगणयति ॥ त्वर्थः ॥ आस्त्राण्यपणयति ॥ श्लोना त्वर्थः ॥ शेष इत्येव ॥ शनं व्यवहरते ॥ सहस्रं पणने
 ॥ ॥ दिवस्तदर्थस्य ॥ ५८ ॥ अवहृपणिसमानार्थस्य दिव्येनः कर्मणिकारकेषु विभक्तिर्न विनि ॥ शत

स्य दीव्यति। सहस्रस्य दीव्यति। तदर्थस्येति किम्। ब्राह्मणान् प्रति दीव्यति। अथ कुर्यादिति नाग उन्नराय
 विनाषोपसर्गे ॥५॥ दिवस्तरुदर्थस्येति नित्यं षष्ठां प्राप्तायां सोपसर्गस्य विकल्प उच्यते। उपसर्गस्येति दि
 वस्तरुदर्थस्य कर्मणिकारके विनाषा षष्ठी विनक्तिर्भवति। शतं प्रति दीव्यति। शतस्य प्रति दीव्यति। सहस्रं
 प्रति दीव्यति। सहस्रस्य प्रती दीव्यति। उपसर्ग इति किम्। शतस्य दीव्यति। तदर्थस्येति वा शताकां प्रति दी
 व्यति ॥ ॥ द्वितीया ब्राह्मणे ॥५॥ ब्राह्मणविषये प्रयोगे दिवस्तरुदर्थस्य कर्मणिकारके द्वितीया विन
 क्तिर्भवति। ग्रामस्य तदहः सनायो दिव्येयुः। अनुपसर्गस्य नित्यं षष्ठां प्राप्तायां। इदं वचनं। सोपसर्गस्य
 त्रुणं दसि विवस्तिन विनाषेयापि सिध्यति ॥ ॥ प्रेष्यत्रुवोर्द विषो देवतासंप्रदाने ॥५॥ प्रेष्य इति इष्य
 नेर्देवादि कस्य लोपमध्यमपुरुषैकवचनं तस्मादचपत्तिरु विरपित इष्य एव गृह्यते। प्रेष्यत्रुवोर्द विष
 कर्मणि षष्ठी विनक्तिर्भवति। देवतायोसंप्रदाने सति। अग्रयेठागस्य हविषो वपायामेदमः प्रेड्य म
 अग्रयेठागस्य हविषो वपायामेदमः प्रेड्य म १२

इधि। हविष इति किम्। अग्रेयेगो मयान् प्रेष्य। देवतासंप्रदान इति किं। माणवकायपुरोडाशान् प्रेष्य
 हविषः प्रस्तिनस्य प्रतिषेधो रक्तमः। इन्द्राग्निन्यां ठागं हविर्वपायामेदः प्रेष्ठितं प्रेष्य ॥ ॥ वच्यर्थे व
 डुलं दसि ॥ ॥ ठं दसि विषये वच्यर्थे वडुलं षष्ठी विनक्तिर्भवति। वडुलं। पुरुषमृगश्रंदमसो दातव्य।
 पुरुषमृगश्रंदमसो गोधाकालकादाघाद्विरस्ते वनस्य तीनां वनस्य तीन्यः। वडुलं ग्रहणं किम्। तस्मा
 रात्रौ। हिमवते हस्ती ॥ ॥ यद्यर्थे वच्यर्थे वक्तव्य ॥ ॥ याखर्च एपि वतितस्यैखर्च जायते। यादतो धाव
 ति। तस्यैखावदतो यानखा निनिस्तंतते। तस्यैखर्च जायते। याडुने तस्यैखाणः। या न्यडुने तस्यैखर्च जायते।
 या केशान् प्रलियति। तस्यैखर्च जायते। अहल्यायै जायते ॥ ॥ यजेत्तु करणे ॥५॥ यजेत्तु नोः करणे कारके ठं
 दसि विषये वडुलं षष्ठी विनक्तिर्भवति। घृतेन यजते। घृतेन यजते। सोमस्य यजते ॥ ॥ सत्वार्थ प्रयोगे क
 ले अधिकरणे ॥५॥ ठं दसि वडुलमिति निवृत्तां सत्वार्थानां प्रत्ययानां प्रयोगे कालेऽधिकरणे षष्ठी विन
 क्तिर्भवति। पंचसत्वोद्गोनुं के। त्रिरद्गोधाते। सत्वार्थ ग्रहणं किम्। अद्गो शोते। रात्रौ शोते। प्रयोग ग्रहणं

किम्। अद्वातुं के गम्यते दिवा त्रिवा वतुर्पेति न त्वप्रयुज्यमानेन वति। काल इति किम्। द्विः कां स्य पात्रां चुंते
 अधिकरण इति किम्। द्विरद्वातुं के। शेष इत्येवा द्विरद्वाधीने॥ ॥ कर्त्तृकर्मणाः नतिः॥ ॥ ५५ ॥ न त्वप्रयोगे कर्त्त
 रिकर्मणि च षष्ठा विनक्ति न वति। न वतः शायिका। न वतः आसिका। कर्मणि। अपी स्वष्टा। पुरां नेन। यवा
 नां लावकः। सक्तुं पाचकः। कर्त्तृकर्मणो रिति किम्। शस्त्रेण नेन। नतीति किम्। तद्विप्रयोगे मा न तान्न
 न प्रवृत्तं। नुक्तं प्रवृत्तं। शोदनं। शेष इति निवृत्तं। पुनः कर्मग्रहणादितरया हि कर्त्तृश्च नतीत्येव त्रयान
 ॥ ॥ ५६ ॥ उन्नयप्राप्तौ कर्मणि॥ ५६ ॥ पूर्व एषष्ठा प्राप्तानियम्यते। उन्नयप्राप्ताविति बहुव्रीहिः। उन्नयोः प्राप्ति
 र्यस्मिन् न तिसोपपुनयप्राप्तिः तत्र कर्मण्येव षष्ठा न वति। न कर्त्तृरिति। आश्चर्यो गवां दोहो जिह्मते न गो
 पालकेन। रोचते शोदनस्य नोन्नतं देवदत्तेन साधु खलु पयसः पानं यज्ञदत्तेन। बहुव्रीहि विज्ञानादिद
 नियमो न वति। आश्चर्यमिदं मोदनस्य पाको ब्राह्मणानां च प्रादुर्भाव इति। अकाकारयोः प्रयोगेने
 ति वक्तव्यं। भेदिका देवदत्तस्य कीदृशानां चिकीर्षयिज्ञदत्तस्य कटस्य। शेषे विनाषा। अकाकारयोस्त्री प्र १३

स्य योरिह ग्रहणात्तदपेक्षया शेषः स्त्री प्रत्यय एव ह्यस्येति। विचित्रा हि स्त्रस्य नतिः पाणिनिना।
 विचित्रा हि स्त्रस्य नतिः पाणिनेः। केचिद्विशेषेणैव विनाषामिच्छेति। शेषानामनुशासनमाचार्य
 एण। आचार्यस्येति वा॥ ॥ ५७ ॥ न त्वप्रवर्तमाने॥ ५७ ॥ न लोकाव्ययनिष्ठेति प्रतिषेधे प्राप्ते पुनः षष्ठी विधी
 यते। न त्वप्रवर्तमानकालविहितस्य प्रयोगे षष्ठा विनक्ति न वति। राज्ञां मतः। राज्ञां बुद्धः। राज्ञां रजितः।
 न त्वस्येति किम्। शोदनं पचमानः। वर्तमान इति किम्। ग्रामं गतः। न पुंसकेन वेत्तुपसंस्थानं। तत्र स्य
 हसितम्। न त्वस्य नुक्तं। मयूरस्य दत्तं। कोकिलस्य रतं। कोकिलस्य कूजितं। शेषविज्ञानादिदं। तपाच
 कटविवक्षायां नृत्तया न वति। तत्रेण धीतमिति॥ ॥ ५८ ॥ अधिकरणवाचिनश्च॥ ५८ ॥ क्रोधिकरणे चेति
 वक्ष्यति। तस्य च प्रयोगे षष्ठा विनक्ति न वति। अयमपि प्रतिषेधा यवा दोहो योगः। इदमेवामासितं। इद
 मेषां पानं इदमेषां नुक्तं मोदनस्य द्विकर्मणां प्रयोगे कर्त्तृरिति द्वयोरपि षष्ठा द्वितीयावत्। न ता
 श्वस्य ग्रामस्य चैत्रः। अये प्रधाने कर्मणा दुः। तदनेनाश्वस्य ग्रामं चैत्रः॥ ५९ ॥ न लोकाव्ययनिष्ठोऽस्य

अ.पाद
१६

धर्मात् ॥ कर्तृकर्मणोः कृतातिप्राप्तापघाप्रतिषिध्यते । ल. उ. उक्. अव्यय. निष्ठा. खलप. न. न.
इत्येतेषां प्रयोगेषु विनक्तिर्न विवति । ल. इति श. न. शानवो कानचक्रकिकिनोचयस्यते । ओदनं पच
न. ओदनं पचमानः । ओदनं पेचिवान्. अपिः सोमं ददिर्गः । उ. कटं चिकीर्षुः । ओदनं बुभुक्षुः । कन्याम
लं करिष्युः । उ. क. आगा मुकं वाराणसीरुह आङ्गुः । उ. क. प्रतिषेधे कमे न घायाम प्रतिषेधः । दास्याः क
मुकः । वषज्याः कामुकः । अव्यय. कटं सत्वा. ओदनं नुक्का. अव्यय. प्रतिषेधे । तोमुन कसुनोर प्रतिषे
धः पुरात्त्यो देतोराधेयः । प्रगकरस्य विस्त्रपो विरपशिन् । निष्ठा. ओदनं नुक्कवान्. देवदत्तेन नु
क्कं । खलप. ईषिक्कारः कटो नवता । ईषत्यानः सोमो नवता । रु. प्रत्याहार ग्रहणं । लटः श. न. इत्यारु
आचनोन कारात् । तेन शानचवान्. श. न. नामपि प्रतिषेधो नवति । सोमं पचमानः । नगमाघ्नानः ॥
अधायन् पारायणो कर्त्तृकर्मणोः कृतातिप्राप्तापघाप्रतिषिध्यते । द्विषः शत्रुवचिनं । चोरं द्विषन्. चोरस्य द्विषन्
॥ ॥ अकेनो न विष्यदाध्वं एषोः ॥ १० ॥ अकस्य न विष्यनिकाले विहितस्य इनस्तु न विष्यति च ॥ १४

धर्म एवेव प्रयोगे कर्मणिषा विनक्तिर्न विवति । कटं कंरको ब्रजति । ओदनं नो मको ब्रजति । इतः
खल्वपि । न विष्यति । ग्रामं ग्रामी. ग्रामं गामा ॥ आधमर्णे । शतं दायी । सहस्रं दायी । न विष्यदा
धमर्णयोरिति किम् । यवानां लावकः । सक्तानां पावकः । अवश्यं करी कटस्य । इह कस्मान्न नवति
वर्षशतस्य हरकः । पुत्रपोत्राणां दृशकि इति । न विष्यदधिकारविहितस्याकस्मै दं ग्रहणं ॥ ॥
स्त्यानां कर्त्तरिवा ॥ ११ ॥ कर्त्तृकर्मणोः कृतातिनित्यापघाप्राप्ताकर्त्तरिविकल्पते । स्त्यानां प्रयो
गकर्त्तरिवापघाविनक्तिर्न विवति । नवता कटः कर्त्तव्यः । नवतः कटः कर्त्तव्यः । कर्त्री रीति किम् । गयो
माणवकः स्ताम्ना । उनयप्राप्तो न त्येष ह्याः प्रतिषेधो वक्तव्यः । आरुह्या ग्रामं चारवादेव द
त्तेन. नेतव्या ग्राममजायद् दत्तेन ॥ ॥ तुल्यार्थेऽनुलोपमाभ्यां च ताया न्यतरस्याम् ॥ १२ ॥
तुल्यार्थेऽशब्दे योगि रताया न्यतरस्यां नवति । तुल्योपमाशब्दो वक्तव्यः । शेषविषये विधाना
त्तया मुक्तेष्वेव नवति । तुल्यो देवदत्तेन । तुल्यो देवदत्तस्य । सहशो देवदत्तेन । सहशो देव

अंशपाद २

१०२

रयेया ॥ ॥ वाहिताग्राहिषु ॥ ५५ ॥ निष्टेति सर्वनिपाते प्राप्ते विकल्प उच्यते ॥ आहिताग्राहिषु निष्ठांतं वा प्र
र्वप्रयोक्तव्यं ॥ आहिताग्निः ॥ अग्राहितः ॥ जातपुत्रः ॥ पुत्रजातः ॥ जातदंनः ॥ जातस्मृः ॥ तेन पीतः ॥ दूतपीतः ॥ उद
नार्यः ॥ गनार्यः ॥ आन्तर्गणश्चाप्येतेन गंडुकं प्रभृतयः इत्येव ह्यव्याः ॥ ॥ कडाराः कर्मधारये ॥ ३ ॥ गुणत्रा
हानां विशेषणत्वात् सर्वनिपाते प्राप्ते विकल्प आरच्यते ॥ कडारादयः शब्दाः कर्मधारये समासे वा पूर्वप्रयोक्त
व्याः ॥ कडारजैमिनिः ॥ जैमिनिकडारः ॥ कडारः ॥ गडुला ॥ कालाखंता ॥ काला ॥ कंठः ॥ खोडा ॥ खलः ॥ ॥ इह ॥ निह
क ॥ पिंगलधिक ॥ जडा ॥ तंडा ॥ पिवरा ॥ कर्मधारय इति किम् ॥ कडारपुरुषो ग्रामः ॥ ॥ ७ ॥ ॥ इति श्री रामनावा
यन्नितायां काशिकायां हनौ द्वितीयाध्यायस्य द्वितीयः पादः समाप्तः ॥ ॥ श्री ॥ ॥ श्री ॥ ॥ श्री ॥ ॥